

Araştırma Makalesi / Research Article

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN AFRIKA ÜLKELERİ İLE SİYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ

Cihan DABAN*

THE POLITICAL AND DIPLOMATIC RELATIONS OF TURKEY WITH AFRICAN COUNTRIES IN THE 21ST CENTURY

Öz

21. yüzyılda Türkiye’nin Afrika ülkelerine yönelik siyasi ve diplomatik ilişkileri oldukça canlılık kazanmıştır. Siyasi ilişkiler düzeyinde Türkiye’nin 2005 yılını ‘Afrika Yılı’ ilan etmesi, buna binaen 2008 yılında Afrika Birliği tarafından Türkiye’nin de Kıtanın ‘Stratejik Ortağı’ olarak ilan edilmiş olması ikili ilişkilerde olumlu bir hava oluşturmuştur. Aslında 2008 yılı sadece siyasi olarak değil, diplomatik ilişkiler düzeyinde de önemli bir başlangıç olmuştur. 2008 yılına kadar Türkiye’nin kıtadaki büyükelçilik sayısı 12 iken, bu yıldan itibaren Nisan 2021 tarihine kadar bu sayı 43’e yükselmiştir. 2021 yılı içerisinde Gine-Bissau büyükelçiliğinin açılması için de çalışmalar yapılmaktadır. Geriye kalan 10 ülke için de büyükelçilik açılması planlanmaktadır. Bu bilgiler ışığında bu makale, Türkiye’nin 54 ükeli Afrika kıtasına yönelik siyasi ve diplomatik ilişkilerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Afrika ülkeleri, Siyasi, Diplomatik.

Abstract

In the 21st century, Turkey's political and diplomatic relations with African countries have gained incredible vibrancy. On the level of political relations, Turkey declared 2005 as ‘the year of Africa,’ and was declared a ‘strategic partner’ of the continent by the African Union in 2008 created a positive atmosphere in bilateral relations. Indeed, the year 2008 was an important start not only politically but also on the level of diplomatic relations. While the number of Turkish embassies in the continent was 12 by 2008, this number rose

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, e-posta: cihandaban@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2890-2415>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Cihan Daban).

Atıf: Daban, C. (2021), 21. Yüzyılda Türkiye’nin Afrika Ülkeleri ile Siyasi ve Diplomatik İlişkileri, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), s. 925-944, <https://doi.org/10.11616/asbi.961224>.

Makale Gönderim Tarihi: 02.07.2021

Makale Kabul Tarihi: 29.10.2021

to 43 by April 2021 and work is also being carried out to open the Turkish embassy in Guinea-Bissau and plan to open embassies for the remaining ten countries in Africa. Therefore, this article mainly discusses Turkey's political and diplomatic relations with 54 countries of the African continent.

Keywords: Turkey, African countries, Politics, Diplomacy.

1. Giriş

İrili ufaklı adalarla birlikte yaklaşık 32 milyon km²lik bir alanı kaplayan Afrika kıtası, aynı zamanda insanlık tarihinin de önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İnsanlık tarihinin ilk yerleşkelerinden biri sayılan kıta, bu yönüyle, en eski kıtalardan biri olarak da kabul edilmektedir. Asya kıtasından sonra dünyanın en büyük ikinci kıtası olan Afrika, dünyanın geri kalan diğer kıtalarıyla da etkileşim halinde olmuştur. Bu etkileşim kapsamında gelişen ilişkiler iyi veya kötü denilebilecek bazı izlenimlere yol açmıştır. Kötü ilişkilerin sömürgecilik olgusuyla yaygınlık kazandığı söylenebilir. İyi ilişkilerde ise sömürgecilik olgusunu taşımayan dost ülkelerin varlığıyla ilerletildiği veya ilerletilmiş olduğundan bahsedilebilir (Daban, 2017: 69-70).

Sömürge dönemi öncesinden dekolonizasyon süreci ve sonrasına Afrika'da sosyokültürel yaşamdan ekopolitik sisteme kadar pek çok muhtevayla ilgili çalışma, UNESCO tarafından yayınlanmış 8 ciltlik *Afrika Genel Tarihi* başlıklı eserde bulmak mümkündür. Fakat eser 2000 yılına kadar olan süreci ele aldığından 2000 sonrası dönemi kapsamamaktadır. Bu nedenle bu çalışma 2000 öncesi süreci ele alan bu eserden faydalanmıştır. Nitekim eserde detaylı olarak sömürge öncesi dönemdeki uygarlıklardan, ekonomik yapılardan, siyasal sistemlerin işlerliğinden ve en önemlisi de halkların nasıl dayanışma ve yardımlaşma içerisinde olduğundan bahsettiğinden dolayı önem arz etmektedir. Dahası Osmanlı'nın Afrika'ya yönelik faaliyetlerini de ele aldığından dolayı bu çalışma için önemli bir bilgi kaynağı olmuştur (Fage, 2000: 25-40).

Öte yandan Gana İmparatorluğu'ndan, Mısır Uygarlığı'ndan, Benin Krallığı'ndan, Kanem-Bornu İmparatorluğu'ndan ve Sokoto devletine de değinmiştir. 8 ciltlik eserin değerlendirmesini burada ele almak oldukça güçtür. Bu nedenle Türkiye'yi ilgilendiren kısımlardan kısaca bahsedilmesi yerinde olacaktır (Sheriff, 2000: 551-554).

Türkiye'yi ilgilendiren kısımların başında Selahaddin Eyyubi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemleri gelmektedir. Osmanlı kurulmadan önce Afrika'nın kuzey, orta ve doğu bölgelerinde, Eyyubilerin etkisinden söz edilmiştir. Osmanlı'nın kurulmasıyla birlikte bu etki alanı daha da genişlemiştir. Bunun temel sebebi olarak ise Osmanlı'nın 600 yıldan

fazla hüküm sürmüş olması ve Afrika'nın diğer bölgeleriyle de ikili ilişkiler kurmuş olmasıdır. Bu dönemde izlenen ikili ilişkilerde dini temelli politikanın önceliği de önemli bir yer tutmuştur. Çünkü Osmanlı, sömürgeciliği din adı altında yaymaya çalışan sömürgeci Avrupa devletleri gibi bir politik uygulama başlatmamıştır. Avrupalılar din üzerinden Afrika halklarının dilini, sosyokültürel değerlerini, topraklarını ve toplumsal yapısını parçalarken, Osmanlı bunların aksine, sadece dini yaymaya çalışmıştır. Bugün gelinen noktada Afrika'nın büyük bir kısmında İngilizce ve Fransızca'nın resmi dil olarak kullanılıyor olması bunun kanıtlarından biridir. Bu dillerin yanı sıra, Portekizce, İspanyolca ve Almanca gibi dillere de rastlanması, sömürgeciliğin hangi ülkelere yapıldığının da somut delillerindedir. Osmanlı'nın bu tutumu, Osmanlı'yı, aynı zamanda, sömürgeci Avrupa ülkelerinden de ayrı bir konuma taşımıştır. Osmanlı'nın Afrika politikasında başat bölge Kuzey Afrika bölgesi olmuştur. Doğu, Batı, Orta ve Güney bölgelerinde de etkili bir politika yürütmüştür. Ancak kuzey bölgesinin Osmanlı coğrafyasına yakın olması, diğer bölgelere nazaran burada daha aktif olmasını sağlamıştır (El Fasi and Hrbek, 2000: 47-54).

Osmanlı'nın Afrika'nın kuzeyinde aktif olmasının sebeplerinden biri, Abbasilerin Türk komutanlarından birisi olan Ahmed bin Tolun'un 868 yılında bu bölgede (Mısır'da) bir devlet kurmuş olmasındandır. Bu devlet 905 yılına kadar egemenliğini sürdürmüştür. Bu yıldan sonra yönetimin zayıflamasıyla devlet, Abbasilerin payitahtı Bağdat'a bağlanmıştır. Daha sonra 935 yılında tekrar bir Türk komutan olan Muhammed bin İhşit'in kurduğu İhşitler devleti ile bölgede hükümlük sürdürmüştür. Bu dönemde Fatimiler olarak bilinen Şii İsmaili inancına sahip ve Arap kökenli yeni bir idarenin Fas'tan Mısır'a doğru gelerek İhşitlerin egemenliğine son verdiği bilinmektedir. Fatimileri ise 1171'de Kürt kökenli Selahaddin-i Yusuf bin Eyyübi'nin komutasında Türklerin de yer aldığı bir ordu yıkmıştır. Böylece Fatimi egemenliği yerine Eyyübiler devletinin egemenliği başlamıştır. Daha sonra bölgede 1250 yılında Memlûkler ve ardından 1517 yılında da Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in Memlûkler'den Mısır'ı alarak Osmanlıların etkisini sürdürmüştür (Kavas, 2017: 17-22).

Esas itibarıyla Osmanlı bölgede sadece bunlarla mücadele etmemiştir. Bu dönemde Çarlık Rusya'sı ile de mücadele etmiştir. Hatta Osmanlı için en büyük tehditlerden biri, şüphesiz, Çarlık Rusya'sı olmuştur. Çarlık Rusya'sının denizlere inme politikası ve Akdeniz'i ele geçirme stratejisi, iki devleti (Osmanlı-Rusya) her fırsatta karşı karşıya getirmiştir. Sömürgecilik faaliyetlerinde sadece Avrupa devletleri değil, aynı zamanda Rusya'nın da benimsediği tarihi olaylardan görülmüştür.

Özellikle 1552 yılında Türk ve Müslüman kökenli halkların yaşadığı Kazan Hanlığı'nın Rusya tarafından ele geçirilmesiyle Rusya'nın sömürgecilik faaliyetlerine başladığı söylenebilir. Bu nedenle Osmanlı, hem Rusya hem de Avrupa devletleri ile mücadele etmiştir. Bu durum Osmanlı için zorlu bir süreç olmuştur. Kafkaslar'da, Balkanlar'da ve Afrika'da sömürgecilere yönelik başlatılan mücadele, Osmanlı sınırları içinde ortaya çıkan sarsıntılar ve krizler, Osmanlı'nın dış politikada zayıf düşmesine yol açmıştır (Hazar, 2018: 13-16).

Özellikle 93 harbi¹ olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rusya savaşı, Osmanlı'nın büyük ölçüde zayıflamasına yol açarken, sömürgeci Avrupa devletlerinin de 1884-85 Berlin-Afrika Konferansını düzenlemesine yol açmıştır. Bu konferans, yüzyıllarca gelişigüzel sömürülen Afrika'nın, sömürgeci Avrupalılar tarafından resmi bir belgeyle aralarında paylaşılmasını sağlamıştır (Hazar, 2018: 29-34).

Akabinde ortaya çıkan I. Dünya Savaşı'yla da Osmanlı yıkılmış ve yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Osmanlı'nın yıkılmasıyla Afrika politikası sonlanmamıştır. Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Afrika'da bağımsızlığını kazanan ülkelerle ikili ilişkiler sürdürülmeye devam edilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında çalışma, Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik siyasi ve diplomatik ilişkilerini ele almakla sınırlı olup, özellikle II. Dünya Savaşı esnasında ilan edilen dekolonizasyon sürecinden günümüze kadar olan münasebetleri de ele almaktadır (Yılmaz, 2007: 43-48).

2. 1884-85 Berlin Afrika Konferansı ve Afrika'nın Paylaşımı

1877-78'deki savaşta Osmanlı'nın yenilmesi, sömürgeci Avrupa devletlerinin Afrika'yı kontrol altına almasının yolunu açmıştır. Çünkü bu tarihe kadar Avrupa devletleri genel olarak Afrika'nın kıyı bölgelerinde etkiliydi. Daha açık bir ifadeyle sömürgeciler Osmanlı'nın etkili olduğu doğu ve kuzey bölgelerine girememekteydi. Osmanlı'nın yenilmiş olması, sömürgecilerin tüm kıtada etkili olmalarının yolunu açmıştır. Berlin Afrika Konferansı, sadece Osmanlı'nın yenilmesi sonucu toplanmış değildir. 15. ve 16. yüzyıllardan itibaren Afrika'nın çeşitli bölgelerinde sömürü eylemlerinde bulunan Avrupa devletlerinin birbirleriyle rekabetleri, şiddetli çatışmaları ve savaşlarının önüne geçmek amacıyla da toplandığı söylenebilir. Ancak can alıcı bir nokta vardır ki, bu da, Belçika Kralı II. Leopold'un Henry Morton Stanley ile anlaşarak Afrika'nın henüz sömürgeleştirilmemiş iç kısımlarından olan

¹ 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın "93 Harbi" olarak anılmasının sebebi, Rumi Takvime göre 1293 yılında savaşın gerçekleşmiş olmasındandır.

Kongo üzerinde araştırma yapmasını sağlamasıdır. Bu can alıcı nokta sömürgeci Avrupa devletlerini hareketlendirmiştir (Daban, 2017: 76-110).

II. Leopold, Eylül 1876 tarihinde *Briksel Coğrafya Konferansı* düzenledi. Konferansa coğrafya bilimlerinde eğitim görmüş yaklaşık kırk uzman katıldı. Konferansın toplanmasının sebebi Uluslararası Afrika Topluluğu'nun kurulmasını gerçekleştirmek olmuştur. Bu topluluk ile II. Leopold'a Kongo üzerinde hak iddia etme yolu açılmıştır. Konferansın toplanmasına olumlu bakan uzmanlar, oylarını II. Leopold için kullandılar. Böylece II. Leopold *Uluslararası Afrika Topluluğu*'nu kurarak Stanley'i Kongo'nun keşfi için görevlendirdi. Ancak bu bölgede Portekiz'in de bulunmuş olması, Belçika ve Portekiz'i karşı karşıya getirdi. Portekiz burada köle ticareti üzerine yoğun bir faaliyet yürütüyordu ve bölgede genişleme politikasını uygulamaya çalışıyordu (Johnson, 2014: 1-4).

Portekiz dışında Kongo'nun batısında Gabon'da da Fransa'nın etkili olması ve Kongo'ya doğru sömürü faaliyetlerini genişletmesi İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Böylelikle bölgedeki durum Kongo üzerinde Fransa, İngiltere, Portekiz ve Belçika'nın rekabet etmeye başlaması, Kongo meselesinin uluslararasılaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu meselede Almanya'nın da yer alması sonucu, Portekiz'in önerisiyle Berlin'de sadece Kongo değil, Afrika'nın paylaşılması üzerine bir konferansın toplanması istenmiştir (Dalar, 2013: 5-6).

15 Kasım 1884 tarihinde başlayan konferans 26 Şubat 1885 tarihinde son bulmuştur. Konferansa 14 ülke² katılmıştır. Osmanlı da katılmıştır ancak Afrika'dan çekilmeyi onaylamak adına konferansta bulunmuştur. Konferansta alınan kararlardan bazıları aşağıdaki gibidir;

- 1) Köle ticareti yasaklandı,
- 2) Yaklaşık 2 milyon km²'lik bir alan olan Kongo'nun, Belçika Kralı II. Leopold'un şahsi mülkiyeti olması yönünde anlaşma sağlandı,
- 3) Kongo Havzası ve Nyassa Gölü üzerinde serbest ticaret yapma hakkı onaylandı,
- 4) Nijer ile Kongo Nehirleri gemi trafiğine açıldı,
- 5) Sömürgeci Avrupa devletlerinin hangi bölgelerde egemenlik tesis edeceği ilkesinde uzlaşıldı (The Berlin Conference, 2014).

² Bu ülkeler; Almanya, Portekiz, Belçika, İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya, İspanya, Danimarka, İsveç, Norveç, Rusya, ABD ve Osmanlı İmparatorluğu.

Bu ilkeler doğrultusunda sömürgeci Avrupa devletleri Afrika'daki faaliyetlerini hızlandırmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı'nın çıkmış olması, Afrika'daki denklemleri değiştirmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilmiş olması, Afrika'dan çekilmesine neden oldu. Buradan çekilmesiyle de yeni bir rekabet ortamı oluşmuştur. Öte yandan hem Osmanlı'nın hem de Çarlık Rusya'sının yıkılması da yeni denklemlerin oluşmasına yol açmıştır. Oluşan denklemde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Türkiye Cumhuriyeti gibi güçlü devletler de yerini almıştır. SSCB'nin dış politikasında sömürgecilik faaliyetleri devam etmiştir (Hazar, 2018: 45-58). Ancak Türkiye de böyle bir durum gözlemlenmemiştir. Aksine, Türkiye'nin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesinin iç ve dış politikada nasıl bir yol izlenmesi gerektiğinin sinyali olmuştur. Böylece Türkiye, gerek iç gerekse dış politikada siyasi ve diplomatik gelişmeler ışığında barışçıl bir politika izlemeye gayret etmiştir (Yılmaz, 2007: 153-163).

3. 1920'den 2000'e: Genel Bir Bakış

I. Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini Türkiye Cumhuriyeti almıştır. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin kurulmasıyla faaliyetlerine başlayan Türkiye, 29 Ekim 1923 tarihinde de Cumhuriyeti ilan etmiştir. Böylece uluslararası arenada yerini alan Türkiye Cumhuriyeti, hem siyasi hem de diplomatik faaliyetlere de önem vermeye özen göstermiştir. Bu dönemde bölge devletleri açısından en büyük tehlike Sovyetlerin yayılma politikası olsa da Türkiye, “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesiyle II. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar ikili ilişkilerde dostluğa dayalı bir politika izleyebilmiştir (Yılmaz, 2007: 151-152). 17 Aralık 1925 tarihli *Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması* bunun somut bir örneğidir. Öte yandan Batı'ya yönelik de barışçıl bir politika izlediği görülmüştür. Türkiye, hem Doğu'da hem de Batı'da denge politikası izleyerek siyasi ve diplomatik gelişmeler içerisinde olmuştur (Gökçen, 2007: 123-128).

Diğer bölgelere yönelik politikaları irdelendiğinde, yine, barışçıl bir politikanın izlenmesi ön görülmüştür. Başka bir ifadeyle Türkiye, içişlerindeki sıkıntıları gidermek, ekonomik refahı ve siyasi sistemi düzene koymak adına iç politikaya daha çok ağırlık vermiştir. Bir yandan Sovyet tehdidi, diğer yandan yeni bir devlet olarak ortaya çıkışı, Türkiye'nin dış ilişkilerde istenilen aktifliği gösterememesine neden olmuştur. Fakat dış ilişkiler konusunda tamamen kayıtsız kalmamıştır. Diğer bir söylemle Doğu ve Batı ülkelerine yönelik faaliyetlerin yanı sıra, Afrika ülkeleriyle de siyasi ve diplomatik ilişkiler içerisinde olduğu

gözlemlenmiştir. Ancak bu ilişkiler kısıtlı olmuştur. Türkiye'nin ilk büyükelçiliği Mısır'da açılmıştır. 1925 yılında Mısır'da açılan büyükelçilik makamına General Muhiddin Bey getirilmiştir (TC Kahire Büyükelçiliği, 2020). İkinci büyükelçilik ise Etiyopya'da açılmıştır. 1926 yılında açılan büyükelçilik makamına da 1931 yılında Türkiye'nin Büyükelçisi olarak Nizameddin Ayaşlı Etiyopya'da göreve başlamıştır (TC Addis Ababa Büyükelçiliği, 2020).

1950 yılına kadar Afrika kıtasında bağımsız devlet sayısı oldukça azdı. II. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Franklin Delano Roosevelt ile Birleşik Krallık Başbakanı Winston Leonard Spencer-Churchill tarafından 14 Ağustos 1941 tarihinde ilan edilen Atlantik Beyannamesi, sömürge altında olan devletlerin bağımsızlaşma sürecini başlatmıştır. Bu beyannamenin de etkisiyle Afrika kıtasının birçok bölgesinde direnişler ve bağımsızlık hareketleri kıvılcım vermiştir. 14 Aralık 1960 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen 1514 sayılı "Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirge" başlığını taşıyan Karar Tasarısı, tüm Afrika halklarında büyük bir coşku uyandırmış ve harekete geçirmiştir (Declaration on the Granting, 1960: 66-67).

Afrika'daki direniş hareketleri sonucu çok sayıda ülke bağımsızlığını kazandı. 25 Mayıs 1963 tarihinde kurulan Afrika Birliği Örgütü, 32 bağımsız ülkeyle kıtada önemli bir gelişmeye imza atmışlardır. 2011 yılında Güney Sudan'ın bağımsız olmasıyla birlikte, Afrika'da toplamda BM'nin tanıdığı 54 ülke bağımsızlığını kazanmıştır. Afrika Birliği tarafından ise 55 ülke bağımsız olarak tanınmaktadır. Elli beşinci ülke, Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti olup, yaklaşık 80 ülke tarafından tanınmaktadır (Hazar, 2016a: 40-42).

Türkiye, bağımsızlığını kazanan Afrika ülkeleriyle hem siyasi hem de diplomatik olarak ikili ilişkiler kurmuştur. Bu bağlamda 1923-1998 yılları arasındaki süre zarfı incelendiğinde, büyükelçilik sayısının 15 olduğu görülmektedir (Hazar, 2016a: 258). Aşağıdaki tablo 1'de bu ülkeler gösterilmiştir.

Tablo 1: 1923-1998 arası Dönemde Türkiye'nin Afrika kıtasındaki İlk Büyükelçileri

	Ülke Adı	Yıl	Atanan İlk Büyükelçi
1	Mısır	1925	General Muhiddin
2	Etiyopya ³	1931	Nizameddin Ayaşlı
3	Libya	1952	Necip Sait Tamboy
4	Fas	1957	Nedim Veysel İlkin
5	Tunus	1957	Reşad Erhan
6	Sudan	1957	<i>Dışişleri Bakanlığı'nın sayfasında mevcut değil.</i>
7	Gana ⁴	1960	Bütçesel tasarruf mülâhazaları ile 1981 yılında kapatılmıştır. 2010'da tekrar açılmıştır
8	Nijerya	1962	Fehmi Nuza
9	Senegal	1963	Abdülhamit Birden
10	Cezayir	1963	Semih Günver
11	Kenya	1968	Sadun Terem
12	Kongo Demokratik	1976	Behçet Türemen
13	Somali ⁵	1981	Mehmet Sıtkı Coşkun
14	Tanzanya ⁶	1981	İldeniz Divanoğlu
15	Güney Afrika Cum.	1994	Sami Cansen Onaran

Kaynak: Dışişleri Bakanlığının sitesinden her bir ülke için ayrı ayrı bakılarak bulgular elde edilmiştir.

³ Türkiye'nin Etiyopya'daki büyükelçiliği 1926 yılında açılmıştır. Ancak büyükelçilik makamına 1931 yılında atama gerçekleştirilmiş olup, Nizameddin Ayaşlı getirilmiştir.

⁴ Gana'nın 1957 yılında bağımsızlığına kavuşmasından kısa süre sonra 1960 yılında açılan T.C. Akra Büyükelçiliği, bütçesel tasarruf mülâhazaları ile 1981 yılında kapatılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: __, "Türkiye Cumhuriyeti Akra Büyükelçiliği", <http://akra.be.mfa.gov.tr/Mission/About>, Erişim Tarihi: 03.03.2020.

⁵ 1979 yılında faaliyete başlayan Türkiye Cumhuriyeti Mogadişu Büyükelçiliği 1991 yılında iç savaşın patlak vermesiyle tahliye edilmiş ve kapatılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: __, "Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçiliği", <http://mogadisu.be.mfa.gov.tr/Mission/About> Erişim Tarihi: 04.03.2020.

⁶ Ekim 1979 tarihinde açılan Türkiye Cumhuriyeti Darüsselam büyükelçilik makamına 1981 yılında İldeniz Divanoğlu geririlmiştir. Fakat bütçe mülâhazaları dolayısıyla 1985 yılında kapatılmış olup, 13 Ekim 2008 tarihli ve 2008/14244 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yeniden açılmıştır. 18 Mayıs 2009 tarihinde Büyükelçilik faaliyete başlamıştır. Detaylı bilgi için bkz: __, "Türkiye Cumhuriyeti Darüsselam Büyükelçiliği", <http://darusselam.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> Erişim Tarihi: 05.03.2020.

1994 yılına kadar 15 büyükelçilik açıldığı görülmektedir. Ancak Gana ve Tanzanya’da yaşanan bütçesel tasarruf mülahazalarından dolayı buradaki büyükelçilikler kapatılmıştır. Somali’de yaşanan iç çatışma nedeniyle Mogadişu büyükelçiliği de kapatılmıştır. Bu nedenlerden dolayı 15 büyükelçilik sayısı 1923-1998 yılları arasında 12’ye düşmüştür (Hazar, 2016a: 257-259). Nitekim 2009 yılında Tanzanya’ya Mehmet Kadri Şander Gürbüz⁷, 2010’da Gana’ya Mehmet Kenan Tepedelen⁸ ve 2012’de Somali’ye Cemalettin Kani Torun’un⁹ Büyükelçi olarak atanmalarıyla diplomatik ilişkiler tekrar canlılık kazanmıştır. Siyasi ve diplomatik ilişkilerin canlılık kazanmasıyla kıtaya yönelik akademik araştırmalarda da artışlar gözlemlenmiştir.

Özellikle son beş yılda Afrika kıtasına yönelik akademik çalışmalar oldukça artmış durumdadır. Ancak bu artışla birlikte yanlış bilgilere de yer verildiği gözlemlenmektedir. 2020 yılında yayımlanan *Geleceğin Türkiye’sinde Dış Politika: Eğilimler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* başlıklı rapor bu hususta zikredilebilir. Rapora göre;

Cumhuriyet döneminden itibaren ele alındığında Afrika ile ilişkiler hiç istenen düzeyde olmamıştır. Örneğin; 1923-1998 arasında Afrika’da sadece bir tane Türkiye Büyükelçiliği açılmışken Afrika ülkelerine yapılan Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı düzeyinde gerçekleştirilen resmî ziyaretlerin toplam sayısı ise sadece dördtür... Türkiye, 41 büyükelçilikle Fransa’dan sonra kıtada en fazla büyükelçilik sahibi ülke olarak önemli bir avantaj kazanmıştır, bilgisine yer verilmektedir (Güder vd., 2020: 22-23).

Ancak tablo 1 incelendiğinde 1923-1998 yılları arasındaki büyükelçilik sayısı sadece 1 değil, toplamda 12 büyükelçilik açılmıştır. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sayfasında yer alan bilgiden

⁷ ____, “Türkiye Cumhuriyeti Darüselam Büyükelçiliği”, <http://darusselam.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> Erişim Tarihi: 05.03.2020.

⁸ ____, “Türkiye Cumhuriyeti Akra Büyükelçiliği”, <http://akra.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> Erişim Tarihi: 06.03.2020.

⁹ ____, “Türkiye Cumhuriyeti Mogadişu Büyükelçiliği”, <http://mogadisuu.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> Erişim Tarihi: 06.03.2020.

hareketle 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin Afrika'da faaliyet gösteren Büyükelçilik sayısı 42'ye yükselmiştir.¹⁰

Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı düzeyinde gerçekleştirilen resmi ziyaretler de sadece 4 değildir. Özellikle Dışişleri Bakanlığı düzeyinde onlarca ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bağımsızlık merasimlerine katılım ziyaretleri başta olmak üzere, ekonomik, ticari, diplomatik, siyasi ve sosyokültürel alanlarda iş birliği oluşturmak suretiyle onlarca ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Cumhuriyet Arşivlerine göre Kamerun'un İstiklalini ilan edişi münasebetiyle 1, 2 ve 3 Ocak 1960 tarihlerinde Türkiye'yi temsilen Dışişleri Bakanlığında bir heyet gönderilmiştir. Heyete Büyükelçi sıfatıyla, Hariciye Vekâleti Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk Dairesi Umum Müdürü Haluk Kocaman önderlik etmiştir (T.C. Devlet Arşivleri, 800.200-PR).

Sierra Leone'nin bağımsızlığına kavuşması dolayısıyla 24-30 Nisan 1961 tarihleri arasında Freetown'da yapılacak olan merasime, Türkiye'yi temsilen, Tam Yetkili Büyükelçi ve Olağanüstü Temsilci sıfatıyla, Türkiye'nin Akra Büyükelçisi Haluk Kocaman ve beraberindeki heyetin katılması uygun görülmüş ve katılım sağlanmıştır (T.C. Devlet Arşivleri, 900-200-D).

Nijer, Somali, Togo, Zambiya, Moritanya, Fildişi Sahili, Nijerya, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya, Gambiya, Uganda, Güney Afrika Cumhuriyeti, Senegal ve bağımsızlığını kazanan diğer Afrika ülkelerine resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ülkelerle de ilgili Devlet Arşivleri, Dışişleri Bakanlığında mevcuttur.

4. 2000 Sonrası Dönemde Türkiye'nin Afrika Ülkeleri İle Siyasi ve Diplomatik İlişkileri

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik politikasında genel kanı, 1998 Açılım Eylem Planı'nın belirleyici rol olduğu belirtilmektedir. Emekli Büyükelçi Selçuk İncesu'nun bildirdiğine göre, Afrika ülkelerine yönelik ilk Açılım Eylem Planı, 5 Ocak 1978-12 Kasım 1979 tarihleri arasında görev yapmış Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Gündüz Ökçün döneminde başlatılmıştır. Ekim 1998'deki Açılım Eylem Planı, bunun bir devamı niteliğinde olduğunu vurgulamak istemektedir (İncesu, 2020).

¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Afrika İlişkileri", <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021.

1998'e kadar Türkiye'nin Afrika kıtasında 12 büyükelçiliği bulunuyordu. Nitekim bu tarihten sonra, özellikle, 2002 genel seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) 363 milletvekili elde ederek iktidar olması, Türkiye'nin yeni bir dış politika üretmesine katkı sağladı. Çünkü neredeyse her konuda parti olarak tek başına karar alma hakkını elde etti (YSK, 2002).

2002 yılından bu yana iktidarda kalmayı başaran AK Parti, iç ve dış politikada da önemli başarılarla imza atmıştır. Bu dönemden itibaren dış politika konusunda proaktif bir politikayı amaçlayan Türkiye, hem siyasi hem de diplomatik gelişmeler bağlamında önemli adımlar atmıştır. 2002 genel seçimlerinden 2007 genel seçimlerine kadar AK Parti, Türkiye'nin iç politikasına daha çok ağırlık verse de dış politikada Afrika'yı da göz ardı etmemiştir. 2007 genel seçimlerinde 341 milletvekili elde ederek tekrar iktidar oldu ve Türkiye'nin iç politikasında olduğu kadar dış politikasına da ağırlık vermeye başlamıştır. Özellikle Afrika kıtasındaki ülkelerde bu durum etkisini göstermiştir (YSK, 2007).

2005 yılının Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edilmesi, aynı olumlu hava Afrika'daki ülkelerde de görülmüştür. Bu bağlamda Afrika Birliği'nin de Türkiye'yi gözlemci üye olarak kabul etmesi gözlemlenmiştir. Ardından 2008 yılında Türkiye'nin, Kıta'nın "Stratejik Ortağı" ilan edilmesi de, ikili siyasi ilişkilerin geliştirilmesini ve güçlendirilmesini sağlamıştır. Aynı yıl, 18-21 Ağustos 2008 tarihinde İstanbul'da, *Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi*'nin düzenlenmiş olması, ilişkilerin diplomatik anlamda da gelişmesini sağlamış ve bu tarihten itibaren Türkiye'nin Afrika kıtasındaki büyükelçiliklerin sayısı da giderek artış göstermiştir. "Ortak Bir Gelecek için İşbirliği ve Dayanışma" ana temasıyla gerçekleştirilen Zirve'ye 6'sı Cumhurbaşkanı, 5'i Cumhurbaşkanı Yardımcısı, 7'si Başbakan, 1'i Başbakan Yardımcısı, 14'ü Dışişleri Bakanı ve 12'si muhtelif Bakan düzeyinde olmak üzere toplam 49 Afrika ülkelerinden katılım sağlanmıştır. Zirve'nin sonunda "İstanbul Deklarasyonu" ve "Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi" başlıklı iki belge oybirliğiyle kabul edilmiştir (Tepebaş, 2013: 322-323).

Zirve toplanmadan önceki dönem ele alındığında, Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik hem siyasi hem de diplomatik ilişkilerinde zayıf olduğu görülmektedir. Siyasi ilişkiler bağlamında üst düzey ziyaretlerin de kısıtlı olduğu gözden kaçmamaktadır. Bu kapsamda 2005 yılında Etiyopya'ya, 2006'da Güney Afrika Cumhuriyeti'ne ve 2007 yılında da Sudan'a Başbakan düzeyinde ziyaretlerin gerçekleştirildi. Zirve sonrası ise Cumhurbaşkanı düzeyinde 2009'da Kenya ve Tanzanya, 2010 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Kamerun, 2011'de Gana ve Gabon'a ziyaretler yapıldı. Yine Başbakan düzeyinde 2011'de Afrika Birliği'nin 8.

Zirvesi'ne katılımın sağlanması ve aynı yıl Somali'nin ziyaret edilmesi de önemli siyasi gelişmeler olarak kaydedildi. Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik siyasi ve diplomatik gelişmeleri giderek ivme kazanmıştır. Özellikle 6-11 Ocak 2013 tarihlerinde yine Başbakan düzeyinde Gabon, Nijer ve Senegal'e ziyaretlerin gerçekleştirilmesi ikili siyasi ve diplomatik faaliyetleri olumlu etkilemiştir (Oba, 2013).

18-21 Ağustos 2008 *Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi*'nin altında "Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi" temalı başlığında alınan 9 ana başlık kabaca aşağıdaki tablo 2'de belirtildiği gibidir.

Tablo 2: Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi'nde Alınan Ana Kararlar

1	Çevrede İşbirliği
2	Sağlıkta İşbirliği
3	Ticaret ve Yatırım
4	Hükümetlerarası İşbirliği
5	Barış ve Güvenlikte İşbirliği
6	Kültür, Turizm ve Eğitimde İşbirliği
7	Altyapı; Enerji, Ulaşım ve Telekomünikasyonda İşbirliği
8	Medya, Enformasyon ve İletişim Teknolojisinde İşbirliği
9	Tarım, Tarım Ticareti, Kırsal Kalkınma, Su Kaynaklarının Yönetimi ile Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde (KOBİ'ler) İşbirliği

Kaynak: Ufuk Tepebaş, *Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika: Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2013, s. 324.

Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin derinleşmesinde, iyileşmesinde ve güçlenmesinde önemli bir başlangıç olduğu söylenebilir. Çünkü bu tarihe kadar 12 büyükelçilik sayısının hızlıca arttığı gözlemlenmiş ve ikili ilişkilerde proaktif bir gelişmenin izlendiği tespit edilmiştir (Eyrice Tepeciklioğlu, 2019: 47-50).

18-21 Ağustos 2008 tarihinde gerçekleşen *Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi*'nin Türkiye açısından en büyük katkısı, Türkiye'nin Batı Avrupa bölgesinden aday olduğu 2009-2010 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeliğine, 48 yıl aradan sonra, grubunda en fazla oyu alarak seçilmiş olmasıdır. Bu oylarda Afrika ülkelerinin büyük bir katkısı söz konusudur. Bu dönemde 192 BM üye ülkelerinden, gizli oyla yapılan oylamada, 151 ülke Türkiye'nin lehine oy kullandı. 53 devleti barındıran Afrika kıtasından da büyük bir destek aldığı görülmektedir (Cumhuriyet Gazetesi, 2008).

Ayrıca *İkinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi* için de bir toplantının yapılması kararlaştırılmıştır. İkinci Zirve, 19-21 Kasım 2014 tarihleri

arasında Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da düzenlenmiştir. Diplomatik ilişkiler bağlamında Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik politikası, özellikle, iki zirve arasında büyük bir başarı elde etmiştir. Başka bir ifadeyle 2008-2014 yılları arasında Türkiye'nin Afrika kıtasında açtığı büyükelçilik sayısı 25'i bulmuştur. Aşağıdaki tablo 3'te detaylar verilmiştir (Hazar, 2016a: 251-260).

Tablo 3: 2008-2014 yılları arasında Türkiye'nin Afrika kıtasında Açtığı Büyükelçilikler ve Atadığı İlk Büyükelçiler

	Ülke Adı	Yıl	Atanan İlk Büyükelçi
1	Tanzanya	2009	Mehmet Kadri Şander Gürbüz
2	Fildişi Sahili	2009	Yalçın Kaya Erensoy
3	Gana	2010	Mehmet Kenan Tepedelen
4	Kamerun	2010	Atılay Ersan
5	Mali	2010	Kemal Kaygısız
6	Angola	2011	Hamit Osman Olcay
7	Gambiya	2011	Ali Rıza Özçoşkun
8	Güney Sudan	2011	Ahmet Ergin
9	Madagaskar	2011	Ercümend Ahmet Enç
10	Moritanya	2011	Musa Kulaklıkaya
11	Mozambik	2011	Aylin Taşhan
12	Zambiya	2011	Ahmet Şemseddin Arda
13	Zimbabve	2011	Kemal Demirciler
14	Somali	2012	Cemalettin Kani Torun
15	Burkina Faso	2012	Aydın Sefa Akay
16	Gabon	2012	Ahmet Rıza Demirer
17	Namibya	2012	Murat Ahmet Yörük
18	Nijer	2012	Hasan Ulusoy
19	Cibuti	2013	Hasan Yavuz
20	Çad	2013	Ahmet Kavas
21	Eritre	2013	Fırat Sunel
22	Gine (Konakri)	2013	Vehdi Esgel Etensel
23	Uganda	2013	Ayşe Sedef Yavuzalp
24	Benin	Ekim 2014	Turgut Rauf Kural
25	Kongo Cumhuriyeti (Brazavil)	Ekim 2014	Can İncesu

Kaynak: Her bir büyükelçilik için Dışişleri Bakanlığı'nın sayfasından yararlanılmıştır.

19-21 Kasım 2014 tarihleri arasında Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da düzenlenen *İkinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi*'nden bir hafta sonra da, Ruanda'da büyükelçilik açılmış ve büyükelçi atanmıştır.

Böylece 30 Kasım 2014 tarihinde Türkiye'nin Ruanda Büyükelçisi olarak atanan Mehmet Raif Karaca ile birlikte, 2008-2014 yıllarını kapsayan, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki elçilik sayısı 26 olmuştur. 1920-2008 yılları arasındaki 12 büyükelçilikle birlikte bu sayı 38'e yükselmiştir (TC Kigali Büyükelçiliği, 2020).

İkinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi Malabo'da gerçekleşti. Zirve sonunda kabul edilen "2015-2019 Ortak Uygulama Planı" belgesiyle Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle birlikte gerçekleştireceği çeşitli alanlardaki projelerin beş yıllık çizelgesi oluşturulmuştur. Birçok konuyu kapsayan belgenin ana başlıkları Tablo 4'te gösterildiği gibidir.

Tablo 4: 2015-2019 Ortak Uygulama Planı Kapsamında Türkiye'nin Afrika Ülkelerine Yönelik Politikası

1	Ticaret ve Yatırımı Sürdürülebilir hale getirmek
2	Bariş ve Güvenlik Konusunda işbirliği sağlamak
3	Eğitim ve Kültür Dayanışmasını sağlamak
4	Gençlerin Güçlendirilmesine katkıda bulunmak
5	Teknoloji Transferini oluşturmak
6	Kırsal Ekonomi ve Tarımı canlandırmak
7	Enerji ve Ulaştırımda işbirliğini teşvik etmek
8	Afrika Birliği ile her beş yılda bir Zirve toplantılarını gerçekleştirmek

Kaynak: __, "Türkiye-Afrika İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 05.03.2020.

Bu Zirve'de alınan Afrika Birliği ile her beş yılda bir gerçekleştirilmesi planlanan toplantı, "Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı" bağlamında bir araya gelmesi de kararlaştırıldı. Bu doğrultuda *İkinci Türkiye-Afrika Bakanlar Gözden Geçirme Konferansı*, 11-12 Şubat 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiş olup, ikili ilişkilerde iyi ve güçlendirilmiş bir fırsata dönüşmüştür. Tüm bu siyasi ve diplomatik gelişmeler ışığında Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin giderek daha da güçlendiği ve üst düzey karşılıklı ziyaretlerin de sıklıkla yapılmaya başlandığı söylenebilir.¹¹

Bu minvalden hareketle 2003-2020 yılları baz alındığında, 2003-2014 yıllarında Başbakan, 2014-2020 yılları arasında da Cumhurbaşkanı düzeyinde Recep Tayyip Erdoğan, 28 Afrika ülkesine yönelik 51 sefer düzenledi. Bu seferlerden 5'i Mısır'a, 4'er sefer olmak üzere Cezayir, Senegal ve Tunus'a, 3'er sefer Etiyopya ve Somali'ye, 2'ser sefer olmak

¹¹ __, "Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi", <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/turkiye-afrika/zirve/> Erişim Tarihi: 05.03.2020.

üzere de Güney Afrika Cumhuriyeti, Sudan, Libya ve Fas'a yaptı. 1'er sefer ise, Moritanya, Mali, Gambiya, Gine, Fildişi Sahili, Gana, Nijerya, Nijer, Çad, Ekvator Ginesi, Gabon, Uganda, Kenya, Tanzanya, Mozambik, Madagaskar ve Cibuti'ye ziyaret gerçekleştirdi.¹²

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik aktif bir politika izlemesi, hem Zirvelerin gerçekleştirilmesini hem de siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesini sağlamıştır. 19-21 Kasım 2014'te toplanan *İkinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi*'nden bu yana hem siyasi hem de diplomatik ilişkilerin proaktif bir şekilde devam ettiği gözlemlenmektedir. İkinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'nden sonra Afrika ülkelerinde açılan büyükelçilikler ve atanan büyükelçiler tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: 2014-2021 yılları arasında Türkiye'nin Afrika kıtasında Açtığı Büyükelçilikler ve Atadığı İlk Büyükelçiler

	Ülke Adı	Yıl	Atanan İlk Büyükelçi
1	Ruanda	30 Kasım 2014	Mehmet Raif Karaca
2	Burundi	2018	Serap Ataay
3	Ekvator Ginesi	2018	Şebnem Cenk
4	Sierra Leone	2018	Deha Erpek
5	Botsvana	2019	Meltem Büyükkarakaş
6	Togo	2021	Esra Demir

Kaynak: Her bir büyükelçilik için Dışişleri Bakanlığı'nın sayfasından yararlanılmıştır.

Nisan 2021'de Esra Demir'in Togo Hükümeti'ne güven mektubu sunmasıyla büyükelçilik sayısı 43'e yükseldi. Öte yandan 2021 yılı içerisinde Gine-Bissau'da da büyükelçilik açılacağı ifade edilmiş olup, bu yıldan itibaren Afrika'daki büyükelçilik sayısının 44 olacağı duyurulmuştur(Arslan, 2021).

Bu minvalden hareketle BM tarafından tanınan 54 Afrika ülkesinde, kısa sürede, 43 büyükelçiliğin açılmış olması, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki diplomatik faaliyetlerinin ne ölçüde hızlı olduğunu göstermektedir. Birincisi 2008 yılında İstanbul'da, ikincisi 2014 yılında Malabo'da yapılan Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvelerinin üçüncüsünün de 2020 yılı içerisinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında

¹² ____, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Afrika Ülkeleriyle İlişkilerimizi Yoğunlaştırmakta Kararlıyız", 26.01.2020, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-afrika-ulkeleri-ile-iliskilerimizi-yogunlastirmakta-kararliyiz> Erişim Tarihi: 06.03.2020.

İstanbul'da düzenlenmesi planlanırken, Kovid-19'dan dolayı zirvenin düzenlenme tarihi ertelenmiştir.¹³

5. Sonuç

Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik politikaları incelendiğinde, kıtaya ilişkilerinin sadece 21. yüzyıla sınırlı olmadığı, siyasi ve diplomatik ilişkilerinin çok eskilere kadar götürülebileceği gözlemlenmektedir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun dini hoşgörü politikasının kıtadaki faaliyetleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, siyasi, diplomatik, ekonomik, sosyokültürel ve eğitim gibi alanlarda da devam etmesini sağlamıştır. I. Dünya Savaşı'nda yenilen ve akabinde yıkılan Osmanlı, yerini 1920 yılında TBMM'nin açılmasıyla Türkiye Devleti'ne bırakmıştır.

1920'li yıllar incelendiğinde, Türkiye'nin dört bir tarafında itilaf devletlerinin işgal ve sömürü politikaları etkiliydi. Bu ateş çemberinde Türkiye halklarının büyük bir azim ve kararlılıkla ulusal Kurtuluş Savaşı'nı tek yürekle atlattığı da gözlemlenmiştir. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ilkesiyle kurulan Türkiye, o dönemde hem içte hem de dışta “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” politikasıyla hareket etmeye çalışmıştır. Cihanda sulh ilkesinin benimsenmesiyle, o dönemde bağımsızlığını kazanmış ülkelerle siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesine önem verildi. Bu dönemde Afrika kıtasındaki halkların (Mısır (tam bağımsız değildi), Etiyopya ve Liberya hariç) hepsi birer sömürge bölgesiydiler. Kıtada 1922 yılında sözde bağımsızlık verilmiş Mısır vardı. Nitekim tarihte hiç sömürülmeyen Etiyopya ve Liberya da vardı. Türkiye, bu üç ülkenin ikisinde Mısır'da 1925'te, Etiyopya'da da 1926 yıllarında ilk diplomatik faaliyetlerini başlatmıştır.

1950'lerden itibaren de, bağımsızlığını kazanan Afrika ülkeleriyle hem siyasi hem de diplomatik faaliyetlerde bulundu. 1998 yılına kadar toplamda 15 büyükelçilik açılmış olup, daha önce de belirtildiği gibi, Gana, Tanzanya ve Somali'deki büyükelçilikler çeşitli sebeplerle kapatılmak zorunda kalınmıştır. Bu nedenle 1998 yılına, hatta 2008 yılına kadar Türkiye'nin toplamda 12 büyükelçiliği mevcuttu. Nitekim 2008 yılında düzenlenen *Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi* ile siyasi ve diplomatik ilişkilerin zirve yapmaya başladığı bir dönem oldu.

22 Haziran 2018 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 14/05/2018 tarihli ve 2018/11776 nolu

¹³ ____, “Türkiye-Afrika İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 06.03.2020.

karar sayısı, Liberya'nın başkenti Monroviya'da, Lesoto'nun başkenti Maseru'da ve Esvatini Krallığı'nın başkenti Mbabane'de büyükelçilik açılması uygun bulunmuş olup, diplomatik temsilciliğin kurulmasına yönelik faaliyetlere başlanmıştır.¹⁴ Nisan 2021'de Togo büyükelçiliğinin açılmasıyla kıtadaki büyükelçilik sayısı 43'e yükseldi. Afrika kıtasının diğer ülkelerine de en kısa sürede büyükelçilik açılma planları yapılmaktadır.

Kısacası Türkiye, bu politik girişimlerle tüm Afrika ülkelerinde büyükelçilik açma hedefindedir. Hem siyasi hem de diplomatik faaliyetlerin hız kesmediği Afrika ülkelerinde Türkiye'nin olumlu yönde ilişkiler izlediği görülmektedir. Bu durum tek taraflı olmayıp, Afrika ülkelerinin de Türkiye'ye yönelik siyasi ve diplomatik faaliyetlerine hız verdiği gözlemlenmektedir.

Kaynaklar

- Daban, C. (2017), *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika*, İstanbul: Açılım Kitabevi Yayınları.
- Dalar, M. (2013), *Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne: Afrika'da Bütünleşme Çabaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- El Fasi, M. and Hrbek, I. (2000), "The Coming of Islam and the Expansion of the Muslim Empire," (Ed: M. El Fasi and I. Hrbek) *General History of Africa III: Africa from the Seventh to the Eleventh Century*, Paris: UNESCO Publishing.
- Eyriçe Tepeciklioğlu, E. (2019), *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler, Fırsatlar ve Engeller*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Fage, J. D., (2000), "The Development of African Historiography," (Ed: J. Ki-Zerbo), *General History of Africa I: Methodology and African Prehistory*, Paris: UNESCO Publishing.
- Gökçen, S. (2007), "Ankara-Moskova İlişkilerinin Gelişimi ve 1925 Dostluk ve Saldırmazlık Andlaşması", *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Güz Dönemi, Sayı 3.
- Güder, Süleyman, Çemrek Murat ve Mercan M. Hüseyin, (2020), *Geleceğin Türkiye'sinde Dış Politika: Eğilimler, Sorunlar ve*

¹⁴ Resmi Gazete'de yayımlanan karar sayısı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180622-11.pdf> Erişim Tarihi: 15.03.2020.

Çözüm Önerileri, (Rapor No. 2020/24), İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Hazar, N. (2016), *Türkiye-Afrika İlişkileri: Türkiye'nin Dost Kıtaya Açılım Stratejisi* (3. baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Hazar, N. (2016), *Türk Dış Politikasında Afrika*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.

Hazar, N. (2018), *Sovyet Tehdidinin Gölgesinde Türk Dış Politikası: Kuzey Afrika Örneği*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.

Johnson, S. P., (2014), *King Leopold II's Exploitation Of The Congo From 1885 To 1908 And Its Consequences*, Orlando: The Burnett Honors College at the University of Central Florida.

Kavas, A. (2017), *Geçmişten Günümüze: Afrika* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Sheriff, A. M. H., (2000), "The East African Coast and its Role in Maritime Trade," (Ed: G. Mokhtar), *General History of Africa II: Ancient Civilizations of Africa*, Paris: UNESCO Publishing.

Tepebaş, U. (2013), *Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika: Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık*, İstanbul: TASAM Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: Hariciye Vekâleti sayı 800.200-PR, yazısından alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi, 900-200-D. II/2-223 sayılı yazıdan alınmıştır.

Yılmaz, H. (2007), *Kurtuluş Savaşımız ve Asya-Afrika'nın Uyanışı: Hakimiyeti Milliye Yazılarıyla*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

İnternet Kaynakları

Arslan, F. E. (2021), ""Togo Dışişleri Bakanı Dussey'in Türkiye Temasları Afrika Basınında Geniş Yer Buldu", 04 Haziran 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/togo-disisleri-bakani-dusseyin-turkiye-temaslari-afrika-basininda-genis-yer-buldu/2264090> (Erişim Tarihi: 05.06. 2021).

Cumhuriyet Gazetesi, "Türkiye, BMGK Geçici Üyesi Oldu", 17 Ekim 2008, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye-bmgk-gecici-uyesi-oldu-16350> (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

İncesu, S. (2020), "Afrika Açılım Politikası", 30 Ocak 2020,

- <http://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/olaylar-ve-gorusler/afrika-acilim-politikasi-1717211> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).
- Oba, A. E. (2013), “Sayın Başbakanın Gabon, Nijer ve Senegal’i Ziyaretleri ve Türkiye-Afrika İlişkileri”, 18 Ocak 2013,
- https://tasam.org/trTR/Icerik/4950/sayin_basbakanin_gabon_nijer_ile_senegal_ziyaretleri_ve_turkiye_-_afrika_iliskileri_ (Erişim Tarihi: 04.03.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Kahire Büyükelçiliği”,
- <http://kahire.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Addis Ababa Büyükelçiliği”,
- <http://addisababa.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 11.02.2020).
- ___, (2014), “The Berlin Conference of 1884-85 (The General Act of the Berlin Conference) February 26, <https://originalpeople.org/berlin-conference-1884-85/> (Erişim Tarihi: 26. 02. 2020).
- Yüksek Seçim Kurulu, (2002), “Türkiye Geneli Siyasi Partilerin ve Bağımsızların Kazandıkları Milletvekili Sayıları: 2002 Genel Seçim Sonuçları”, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/turkiye/milletvekilisayisigrafik.pdf> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).
- Yüksek Seçim Kurulu, (2007), “Türkiye Geneli Siyasi Partilerin ve Bağımsızların Kazandıkları Milletvekili Sayıları: 2007 Genel Seçim Sonuçları”,
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007MilletvekiliSecimi/turkiye/milletvekilisayisigrafik.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).
- ___, (1960), “Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples: General Assembly resolution 1514 (XV) of 14 December 1960”, s.66-67, <https://www.sfu.ca/~palys/UN-Resolution%201514.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).
- ___, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye-Afrika İlişkileri”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Akra Büyükelçiliği”,
- <http://akra.be.mfa.gov.tr/Mission/About> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

- ___, “Türkiye’nin Mogadişu Büyükelçiliği”,
<http://mogadisu.be.mfa.gov.tr/Mission/About> (Erişim Tarihi: 04.03.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Kigali Büyükelçiliği”,
<http://kigali.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 05.03.2020).
- ___, “Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi”,
<https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/turkiye-afrika/zirve/> (Erişim Tarihi: 05.03.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Darüsselam Büyükelçiliği”,
<http://darusselam.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 05.03.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Darüsselam Büyükelçiliği”,
<http://darusselam.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 05.03.2020).
- ___(2020), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Afrika Ülkeleriyle İlişkilerimizi Yoğunlaştırmakta Kararlıyız”, 26.01.2020,
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-afrika-ulkeleri-ile-iliskilerimizi-yogunlastirmakta-kararliyiz> (Erişim Tarihi: 06.03.2020).
- ___, “Türkiye-Afrika İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 06.03.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Akra Büyükelçiliği”,
<http://akra.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 06.03.2020).
- ___, “Türkiye Cumhuriyeti Mogadişu Büyükelçiliği”,
<http://mogadisu.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi: 06.03.2020).
- Resmi Gazete’de yayımlanan karar sayısı,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180622-11.pdf> (Erişim Tarihi: 15.03.2020).